



## ÇILDIR GÖLÜ

### A9 Ardahan / Kars

41°02'K 43°15'D  
LL 5345  
18.764 ha

Asit karakterli yüksek arazi gölleri, mevsime bağlı oluşan bataklık, turba çıkarılmış çukurlar, su basan mera toplulukları  
1962-2235 m  
Toplam endemik takson: bilinmiyor  
Ülke çapında nadir takson: **10 (0 endemik)**

KORUMA ALTINDA DEĞİL  
Önemli Kuş Alanı (ÖKA No. 86, 88, 90)

#### Alanın içerdiği ÖBA kriterleri:

- **B:** Zengin Tür Çeşitliliği İçeren Genel Habitatlar- 22, 53
- **C2:** Tehlike Altındaki Doğal Habitatlar - 22.312

### ÖZET

Çıldır Gölü Önemli Bitki Alanı (ÖBA), Kars ve Ardahan'da yer alan oligotrofik gölleri içerir. Anadolu'nun kuzeydoğu ucunda yüksek bir platoda uzanan bu göllerden en önemlisi Çıldır Gölü'dür. Yaklaşık 120 km<sup>2</sup> büyüklüğündeki Çıldır Gölü'nün yanı sıra, Putka (Gölbaşı) Gölü ve Çalı Gölü de içerdiği nadir bitki türleri ve bitki örtüsü tipleriyle ÖBA sınırları içine alınmıştır. Bu göllerin daha çok Avrupa ve Asya'nın kuzey bölümlerine özgü, zengin florasında yer alan bitki türleri Türkiye'de çok lokal olarak bulunur: En önemlilerine örnek olarak, Türkiye'de en fazla üç yerde kayıtlı olan *Carex limosa*, *Potamogeton alpinus*, *Scholochloa festucacea* ve *Sparganium minimum* verilebilir.

ÖBA resmi olarak koruma altında değildir. Genel olarak çok büyük bir tehlike söz konusu olmamakla birlikte, devam eden küçük ölçekli kurutma ve tarım alanları kazanma girişimleri, özellikle Çıldır Gölü çevresindeki sulakalan habitatlarının zarar görmesine neden olmaktadır.

### ALANIN TANITIMI

Çıldır Gölü ÖBA'sı, Kars ve Ardahan sınırları içindeki yüksek volkanik platolarda oluşmuş oligotrofik gölleri içerir. ÖBA sınırları içinde, Çıldır Gölü'nün yanı sıra Putka (Gölbaşı) ve Çalı gölleri gibi iki önemli göl daha yer alır.

Yaklaşık 1930 m yükseklikte ve 120 km<sup>2</sup> büyüklüğündeki Çıldır Gölü, Arpaçay ve kollanının yukarı kesimlerinde oluşmuştur. Göl, güneybatısındaki Kısır Dağı (3197 m) ve doğusundaki Akbaba Dağı'nın (3026 m) yamaçlarından kaynaklanan sularla beslenir. Tatlısu içeren gölün suyu, orta derecede asit karakterli bir yapıdan nötre doğru değişir (pH 6,5 - 7).

Çıldır Gölü'nün batı kenarında kayalıklar dik olarak yükselirken, kuzey ve güney kenarlarında arazi dereceli olarak alçalır. Bu kesimlerde bataklık bitki örtüsü gelişmiştir.

Göl suyu florası sınırlı olup; *Ceratophyllum demersum*, *Eleocharis acicularis* (Türkiye'de çok lokal olarak bulunur), *Myriophyllum spicatum*, *Potamogeton* spp. ve *Ranunculus* spp. içerir. Yaz aylarında sulanın çekilmesiyle kuruyan göl kenarlarında; *Alopecurus aequalis*, *Plantago major*, *Rorippa* sp., *Rumex crispus* ve *Veronica anagallis-aquatica* gibi koloni

Çıldır Gölü





oluşturmuş bazı türlerden oluşan bir flora ortaya çıkar. *Butomus umbellatus* göl kenarı boyunca dağınık öbekler halinde sudan yükselir.

Gölün kuzeybatı ve güneybatı köşelerinde, hafif asit karakterli turba katmanları üzerinde, zayıf bir kalkerli turba tabakası gelişmiştir. ÖBA'nın kuzeydoğu ucunda, bu turbalıkların yer yer kesilip çıkarıldığı yerlerde, mevsime bağlı su dolan bazı küçük sığ çukurlar oluşmuştur. Daha sulak bölümlerde *Alisma-Carex elata-Eleocharis palustris-Equisetum fluviatile* kalkerli turbalık ve bataklık toplulukları ağırlıktadır. Küçük turba çukurlarında aralarında; *Alopecurus aequalis*, *Eleocharis acicularis*, *Potamogeton natans*, *Sparganium minimum* ve *Veronica scutellata*'nin bulunduğu, öncü bir flora gelişmiştir. Çıldır Gölü'nün güneybatısında, küçük Lavas Gölü çevresinde oldukça geniş bir *Carex elata* kalkerli turba topluluğu yer alır. Bu bitki örtüsü, göl kenarlarında *Carex rostrata-Menyanthes trifoliata-Phragmites australis* bitki topluluğu ile yer değiştirir. Kalkerli turbalık alanda açılan büyük bir drenaj kanalıyla, su seviyesi düşürülmüştür. Buna bağlı olarak otlama yoğunluğu artmaya ve *Carex elata* kalkerli turba topluluğu, yavaş yavaş *Eleocharis acicularis-E.uniglumis-Equisetum fluviatile-Galium palustre* agg.-*Menyanthes trifoliata* kalkerli turba mera topluluğuna dönüşmeye başlamıştır.

Çıldır Gölü ve sulakalan bitki toplulukları çiçekli bitkiler bakımından zengin, kurak ve sulak yüksek

arazi meralarının ortasında yer alır. Kısır Dağı'nın doğu yamaçları üzerinde geniş *Gladiolus kotschyanus-Polygonum bistorta-Trifolium canescens* sulak mera topluluğu uzanır. Bu bitki topluluğu, yelpaze biçiminde dağılmış çakıllar üzerindeki daha kurak *Festuca-Lotus corniculatus-Pedicularis comosa-Trifolium pratense* mera topluluğuna geçiş yapar.

Çıldır Gölü ve çevresindeki sulakalan habitatlarının florası lokal ve nadir türler bakımından zengindir. Florasında bulunan bazı önemli türler arasında; *Carex diandra*, *C. canescens*, *C. limosa*, *Elatine alsinastrum*, *Eleocharis acicularis*, *Limosella aquatica*, *Menyanthes trifoliata*, *Potamogeton alpinus*, *Potentilla palustris*, *Rumex palustris*, *Sparganium minimum*, *Utricularia minor* ve *Veronica scutellata* sayılabilir.

ÖBA, bazıları Türkiye'nin başka hiçbir yerinde bulunmayan nadir bitki türleriyle, oldukça önemli bir göl ekosistemi içerir. Bu bakımdan Çıldır Gölü, belki de Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan göllerden en önemlisidir. Çıldır Gölü'nün yanı sıra; Anadolu'nun kuzeydoğusunda, yüksek platolar üzerinde oluşmuş diğer küçük göllerden ikisi daha, ÖBA sınırları içine alınmıştır:

**Putka (Gölbaşı) Gölü:** zengin bir göl ve bataklık bitki örtüsüne sahip yaklaşık 15 ha büyüklüğünde küçük bir göldür. Kura Nehri'nin yukarı havzasında, yaklaşık 1930 m yükseklikte hafif dalgalı bir plato

üzerinde yer alır. Otlama yapılan step mera toplulukları arasında yer alan göl, özellikle sulak ve bataklık bitki topluluklarıyla önemlidir. Yazar tarafından 1995 yılında Putka Gölü'nde yapılan bir arazi çalışması sırasında, dört önemli bitki topluluğu belirlenmiştir. Alandaki sığ suların büyük bir bölümünde *Carex elata* bataklık topluluğu hakimdir. Bu topluluk, küçük açık su bölümlerinde *Polygonum amphibium-Potamogeton natans-Utricularia vulgaris* agg. asit karakterli makrofitler içerir. Gölün kuzey kenarlarında otlama yoğunluğunun az olduğu bölümlerde, mevsime bağlı su basan *Equisetum fluviatile* topluluğu bulunur. Göl kenarlarında otlamanın daha yoğun olduğu diğer kesimlerde ise *Alisma plantago-aquatica-Callitriche-Elatine alsinastrum-Eleocharis acicularis* mevsime bağlı su basan toplulukları görülür. Bu topluluklar lokal ve nadir bitki türleri (örneğin *Elatine alsinastrum*, *Eleocharis acicularis* ve *Limosella aquatica*) bakımından zengindir. Burada ayrıca, lokal olarak küçük *Carex rostrata* ve *Hippuris vulgaris* toplulukları da yer alır.

Putka Gölü'nde yetiştiği bilinen diğer nadir türler arasında *Potamogeton alpinus* ve *Utricularia vulgaris* s.s. de sayılabilir.

**Çalı Gölü:** Kars'ın 20 km doğusunda, Kars Yaylası'nda (235 m) yer alan yaklaşık 25 ha büyüklüğünde küçük bir göldür. Göl, Kars-Digor karayolu nedeniyle ikiye bölünmüştür. Florası *Potamogeton* türleri bakımından zengin olan gölün 15 ha büyüklüğündeki güney bölümü, *Carex elata* bataklık topluluğuyla çevrelenmiştir. Karayolunun kuzey bölümünde mevsime bağlı olarak su basan sığ bir göl bulunur. Gölün en sulak kesimlerinde *Eleocharis palustris* ve yılda kısa bir süre su basan yerlerde ise, *Beckmannia eruciformis* asit karakterli bataklık toplulukları hakimdir. Genel olarak zengin bir flora içeren gölde bulunan lokal ve nadir türler arasında; *Damasonium alisma*, *Elatine alsinastrum*, *Eleocharis acicularis*, *Limosella aquatica* ve *Ranunculus flammula* sayılabilir.

ÖBA'daki bu üç göl ile Kars ve Ardahan yakınlarındaki yüksek platolarda izole olmuş bir dizi göl, nadir bitkiler bakımından zengin bir flora içerir. Alanın florasında yer alan diğer lokal ve nadir türler arasında; *Carex diandra*, *C. canescens*, *C. limosa*, *Damasonium alisma*, *Elatine alsinastrum*, *Eleocharis acicularis*, *Equisetum fluviatile*, *Limosella aquatica*, *Menyanthes trifoliata*, *Potamogeton alpinus*, *Potentilla palustris*, *Ranunculus flammula*, *Rumex palustris*, *Scolochloa festucacea*, *Sparganium minimum*, *Utricularia minor*, *Utricularia vulgaris* s.s. ve *Veronica scutellata* sayılabilir.

## ■ NADİR TÜRLER

KÜRESEL ÖLÇEKTE TEHLİKE ALTINDAKİ TÜRLER  
[0 TAKSON]

AVRUPA ÖLÇEĞİNDE TEHLİKE ALTINDAKİ TÜRLER  
[0 TAKSON]

ULUSAL ÖLÇEKTE NADİR DİĞER TÜRLER [10 TAKSON]  
*Carex limosa* [R\*], *Damasonium alisma* [R], *Eqise-  
tum fluviatile* [R], *Potamogeton alpinus* [R\*], *Ra-  
nunculus flammula* [R], *Scolochloa festucarganium*  
[K\*], *Sparganium minimum* [R\*], *Utricularia minor*  
[R], *U.vulgaris* [R], *Veronica scutellata* [R],

## ■ DOĞA KORUMA

• ÖBA resmi olarak koruma altında değildir.

• Alanda üç Önemli Kuş Alanı belirlenmiştir:  
i) Ardahan Ormanı (ÖKA No. 86), Putka Gölü'nü de kapsayan bu alan, çayır delicesi üreme popülasyonlarına ev sahipliği yapar.

ii) Çıldır Gölü (ÖKA No. 88), angrıt ve Van Gölü martısı popülasyonları nedeniyle önemlidir.

iii) Çalı Gölü (ÖKA No. 90), dikkuyruk üreme popülasyonlarını barındırır.

• Alanda bulunan Bern Sözleşmesi'ne göre Tehlike Altındaki Habitatlar: 22.312 – *Eleocharis acicularis* sığ su toplulukları.

## ■ TEHDİTLER VE DİĞER KORUMA KONULARI

• Çıldır Gölü'nün güneybatısındaki Lavas Gölü'nün doğusunda inşa edilen drenaj kanalı, *Carex elata* kalkerli turbalıklarının bir bölümünün kurumasına ve bu habitat üzerinde otlama baskısının artmasına neden olmuştur. Bu konuda acilen gerekli önlemlerin alınması çok önemlidir.

• Çıldır Gölü'nün batı kenarları boyunca uzanan sulaç orkide ve glayöl mera toplulukları, azar azar parçalanarak tarım alanlarına dönüştürülmektedir. Bu durum yakından izlenerek kontrol edilmelidir.

## ■ KAYNAKLAR

Seçmen ve Leblebici (1992); Yazar ve Magnin (1997).

*Andrew Byfield*

*Butomus umbellatus*

